

Ludvík Vaculík: Po čtyřiceti letech

Pozoruju letos to, co před deseti lety k výročí našeho Pražského jara: že v zahraničí se mu věnuje větší pozornost než u nás. A pochopil jsem od té doby, proč: protože ty události měly pro okolní Evropu snad větší význam než pro nás.

Jako definitivní poučení o povaze komunistických režimů. A to bylo možná cennější, než kdyby Rusové zůstali sedět doma a u nás by se jaksi pokusně, s výsledkem kdovíjakým, uskutečňovalo to, čemu se říkalo: „socialismus s lidskou zvráží“.

U nás se naproti tomu, což je zajímavé, čím dál víc ozývají hlasy, jež ty události ponižují: že šlo jenom o boj dvou stranických frakcí. Že komunismus jen dostal masku, za kterou se k moci chtěla dostat jiná skupina lidí stejného založení. Takto mluví mladší generace, která přijímá jen zjevná fakta, události, dokumenty a nemá prožitky, není citově ani myšlenkově zúčastněna: neví, jakou sílu má naděje.

„Pražské jaro“ mělo význam pro tehdejší občanskou společnost vůbec. To, co začalo jako hnutí uvnitř komunistické strany, vyvinulo se rychle v hnutí občanské: hnutí moudré, protože nešlo proti komunistům, nýbrž podpořilo jedny proti druhým. Tím si udrželo legalitu. Stalo se to v době, kdy tu ještě, po dvaceti letech, byla generace pamatující jednak předválečnou demokracii v Československu a také ideály a představy, s nimiž jsme se po válce rozhodovali a přijímali program jakési „lidové demokracie“. Důležité je vědět, že do Československa nepřinesla socialismus Rudá armáda, jak se to stalo v některých okolních zemích – Maďarsku, Polsku, Rumunsku... Byly tu vlivné strany se socialistickým programem, prezident T. G. Masaryk v „Otázce sociální“ vlastně dával úkoly demokracii. Rozvinuté družstevní hnutí u nás nečekalo na kolchozy!

První tři roky po válce dovolovaly, abychom si mysleli, že půjdeme vlastní cestou. Pod kulisou formální demokracie se však už připravoval násilný převrat tím, jak komunisté dostávali na nejrůznější místa svoje lidi. Pak postavili ostatní politické strany, prezidenta, odbory před svůj diktát. – To mi připomíná událost, která prý je pravdivá, ale i kdyby nebyla, je příznačná: pravdivě totiž vystihuje komunisty. Po válce odtrhli Sověti od naší republiky Podkarpatskou Rus tak, že sbírali podpisy lidí, kteří potřebovali uhlí a brambory, a pak ty podpisy vydávali za hlasy pro připojení k Sovětskému svazu: to je pravda až básnická! – Tak dnešní komunisté říkají, že se dostali Únorem 1948 k moci naprosto legálně.

Obrodný proces šedesátých let vyvrcholil roku 1968 v pravý čas: bylo to jakoby člověk tlačенý dlouho pod vodou dostal chvíli, aby zvedl hlavu a nadechl se. Rázem se ozvali Sokolové, skauti, ožily církve a různé zájmové i odborné spolky. Klub angažovaných nestraníků byl povolen, kdežto nějaká nová politická strana vzniknout nesměla. Myslím, že tento nádech, morální i politický, se projevil zase až po dvaceti letech – Chartou 77.

Ozývají se dnes také hlasy, zda to bylo tenkrát moudré, když tu nebyl výhled na úspěch. Jaktože nebyl? Vy jste nevěděli, říkají ty hlasy, že Sovětský svaz to tak nenechá? Otázka je správná, odpověď na ni však správnější: na to se nemělo, nesmělo dbát! Národ tak jako i lidský jedinec má se řídit instiktem, pocitem síly, vůli k činu, má uposlechnout svého vznětu, vložit do představy svou odvalu. Tak má jednat, dokud je živý. Jako v životě jedince i v životě národa přicházejí příležitosti, vhodné chvíleš, jichž se má využít, protože se nemusejí brzo opakovat.

Poláci měli své povstání proti komunismu, na něž byli hrdí, ale výsledek? Maďaři měli ozbrojené povstání, a výsledek? Ano, jsou to znaky národního charakteru, kmitnou se, ale nejsou často opakovatelné. Myslím si, že naše nenásilné povstání bylo souřadné s celou historií, obsahovalo něco, co je v naší životní látce dál. Síly, které se ozvaly, jsou tu nezjeveně dál, je možné vzbudit je znovu. A zdá se mi, že je tu i příležitost, téma, otázka: komunismus padl, a příčiny, z nichž vznikl, jsou zpátky. Co uděláme?

Ludvík Vaculík, 20. 3. 2008

foto © archiv Festivalu spisovatelů Praha